

Millä mielellä olet?

Duodecimin joulunumeron tämän vuoden teema on ”mielihyvä – mielihyvä”. Toimituskunta on koonnut kollegakunnasta ja sen ulkopuolelta tunnetusti kokeneita ja hyviä kirjoittajia ja antanut heille vapaudet käsitellä ja muokata aihetta ajatustensa, tunteitensa ja kokemustensa mukaan. Kirjoittajat innostuivat teemasta. Niinpä luettavaksenne tarjoutuu kirjoituksia kulttuurin monilta aloilta, ihmisistä eläimiin, taiteesta tieteeseen ja yhteiskuntaan. Lääketiede ja terveydenhuolto sekä tietysti mielihyvä ja -paha piilottelevat useimmissa kirjoituksissa jossain muodossa – ainakin lukija voi mielessään yhdistää ne kirjoitusten rivien väliin.

Lääkäriin, parantajan ammattitaitoon kuuluvat opitun tiedon lisäksi sairaan ihmisen asemaan asettuminen ja hänen kipunsa tunteminen. Usein se tapahtuu sairaan ääntä, liikkumista, eleitä ja mielentilaa lukemalla. Samoin sairaan arvioi lääkäriänsä taitoa ja luotettavuutta hänen käyttäytymisensä perusteella. Ihminen ilmaisee itseään usein tietoisesti, mutta myös tiedottomasti kasvojensa ilmeillä.

Antiikin kreikan teatteri periytyy nykyaikaan eri muodoissa, erityisen selvänä esittävään taiteeseen. Antiikin näytelmien kaksi päämuotoa olivat Aristoteleen mukaan tragedia ja komedia, joilla oli tarkoin hahmottuneet muotonsa. Tragedian muoto on pysynyt lähes entisellään, kun taas komediaa on esitetty hyvin eri muotoisena aikakauden mukaan. Kun ajatellaan hieman syvemmälle, huomataan koko elollisen maailman yhteisöjen ja samalla ihmisten keskinäisiä suhteita sekä se, miten suurta teatteria kaikki elämä on. Niin eläin- kuin kasvikkunnankin esittäytyminen väreissään, puvuissaan ja äänimaailmoissaan näyttää tähtäävän huomion herättämiseen ja biologisen katsantomme mukaan suvunjakamiseen.

On kuitenkin yksioikoista rajoittaa käsityksemme vain tarpeeseen sukumme jatkamises-

ta. Kaikkeen käyttäytymiseen liittyy enemmän tai vähemmän nautinnon, ilon ja hyvän olon – mielihyvän – kokemisen tavoitteita. Kun tavoite ei täyty, tulee paha mieli, suru, kipu, pettymys – mielihyvä. Me tiedämme vain pinnallisesti, miten muu eläinkunta ilmaisee mielialaansa, ihminen ilmaisee itseään ilmeissään, äänellään ja käyttäytymisellään eli ruumiinkielellään. Ihminen osaa ja usein myös haluaa kontrolloida mielialaansa ja peittää tai ilmaista sen valintansa mukaan. Tästä syntyy ihmisten käyttäytymisen teatteri.

Antiikin teatterissa yksi tärkeä keino viestiä katselijoille oli teatterinaamioiden käyttäminen. Tragedioissa oli omat naamionsa, komedioissa omansa. Naamiot olivat toki osittain näyttämövisuaalisista syistä ilmeiltään liioiteltuja ja groteskeja. Naamioiden avulla mies saattoi esittää useita rooleja ja näytellä myös naista: nainhan ei saanut näytellä. Naamioilla näyttelijät kertoivat ilonsa, surunsa, vihansa, rakkautensa, pettymyksensä, vahingonilonsa, pilkkansa, kauteutensa ja kipunsa. Kuoron jäsenten naamiot saattoivat olla samanlaiset, jolloin kuoro kertoi joko näytelmän tarinaa tai väen mielipiteen. Toimituskunta onkin koonnut joukon antiikin Kreikan teatterinaamioita kirjoitusten yhteyteen heijastelemaan sitä mielihyvää ja -paha, jota kirjoittajat ovat halunneet kirjoituksissaan ilmi tuoda. Antiikin naamioille ei löydy kuvavia nimityksiä, mutta joulunumeron lukijoiden on toki helppoa antaa niille nimitykset. Onhan meilläkin naamioperinteemme – joulupukin naamari – iloksi ja jännitykseksi lapsillemme.

Ihmisen vaihtelevina ja hetkellisinä tunteina mielihyvä ja -paha ovat tieteellisessä tarkastelussa vaikeasti tutkittavia. Niin tiedostettuina kuin tiedostamattominakin ne kuitenkin vaikuttavat usein ratkaisevasti käyttäytymiseemme ja päätöksiimme. Mielihyvä ja -paha eivät ole toistensa vastakohtia, kuten kapellimestari kirjoituksessaan muistuttaa. Mielihyvän ha-

kemiseen sekoittuu usein mielipahaa, joko samanaikaisina, sisäkkäisinä tunteina tai syninä ja seurauksina. Huumeiden käytön portti-ilmio on hyvä esimerkki jälkimmäisestä.

Esimerkki ilmiöiden sekoittumisesta on huippu-urheilun doping. Ilmiönä dopingia tai vastaavaa on esiintynyt aina. Lääketiede on viime vuosikymmeninä muuttanut dopingin kuvaa, mutta oleellinen perusasia niin urheilijalle kuin urheilun viihteekseen valinneellekin on se, että kyse on petoksesta – urheilunäytelmässä. Epäoikeudenmukaisena menestymisen keinona urheilujärjestöt ja yhteiskunta pyrkivät ehkäisemään dopingin käyttöä säännöillä ja rangaistuksilla. Juridisesti käytännöt ovat jäykkiä ja hymyttömiä tuomioistuinprosessissa, kuten joulunumeron kirjoitus osoittaa. Mutta jos koettaa selvittää, miten dopingiin ryhdytään, ei siihen johtavia psykologisia tekijöitä tai tieteellistä tutkimusta niistä yksinkertaisesti löydy. Mikä pakottaa urheilijan tai valmentajan päättämään dopingiin, joka voi tuottaa urheilijalle voittamisen riemun, yleisön huomion ja kunnioituksen, rahapalkinnonkin, mutta jonka he tietävät perustuvan petokseen? Millainen on pelko näytettä annettaessa tai tunne häpeästä ja

maineen menetyksestä kiinni joutumisen jälkeen – ammatin menetyksestä puhumattakaan?

Liikunta eri muodoissaan tai lemmikkieläimeen kiintyminen tuottavat useimmille meistä iloa ja tyydytystä, joihin kuitenkin voi sekoittua luopumisesta johtuvaa surua, mielipahaa. Taide – mikseivät myös jokapäiväinen työ ja tieteellinen tutkimuskin – tuottaa ihmiselle elämyksiä ja tunteiden kokonaisuuksia, jotka tuottavat niin tekijälleen kuin niiden tuloksista nauttivillekin mielihyvää, joskus mielipahaa. Potilasta auttava hoito suo lääkärille onnistumisen tunteen, epäonnistumisesta aiheutuu pettymys ja voimattomuus. Jos taideteos aiheuttaakin suuren ilon, kokemukseen voi samalla sekoittua surua, pahan olon, rumuuden tai jopa vastenmielisyyden tunnetta. Kukapa meistä ei olisi maalausta katsellessaan, hyvää romaania lukiessaan tai musiikkia kuunnellessaan tuntenut miensä ja tunteittensa liikkuvan eriasteisen mielihyvän ja -pahan välillä.

Toivomme, että lukijat kokevat tänäkin vuonna juttuja lukiessaan vain mielihyvää. ■

ILKKA KAITILA, joulunumeron päätoimittaja
ARI KINNUNEN, VELI-PEKKA LEHTO,
LEENA LINDGREN ja AKI ROVASALO

Joulunumeron toimitus vuonna 2017. Edessä vasemmalta: Veli-Pekka Lehto, Ilkka Kaitila ja Leena Lindgren. Takana vasemmalta Lauri Saarela (tekninen toimitus), Aki Rovasalo ja Ari Kinnunen.